

Závěr

Předkládaná práce je pokusem utřídit a strukturovat v obecné rovině základní přístupy k úloze lidskoprávních norem v soukromém právu, a to jak z hlediska právně teoretických přístupů k této problematice, tak z hlediska právní praxe. Cílem tedy není vytvoření nové teorie, nýbrž vybrat ze stávajících přístupů přesvědčivé argumenty pro a proti účinku těchto ústavněprávních norem v soukromém právu a poukázat na výhody pojetí ústavního práva jakožto právního odvětví zastřešujícího jak soukromé, tak i veřejné právo.

Z popisu jednotlivých modelů tohoto působení podrobně popsaných v 6. kapitole (zejm. přímý, nepřímý horizontální účinek základních práv, vyloučení přímého účinku základních práv, doktrína státního zásahu - státní akce, pozitivní závazek státu) vyplynulo, že přes snahu o abstrakci zřejmě při popisu současného právního stavu nemůže být otázka působení základních práv v soukromém právu zjednodušeně vysvětlena pomocí jediné teorie nebo jediného modelu. Moderní metody interpretace práva (ústavněkonformní interpretace, princip proporcionality) spolu s bezprostřední aplikovatelností současných ústav, prozařováním právního řádu ústavními principy³⁵¹ a koncepcí pozitivního závazku státu vytvářejí složitou síť vztahů, prostřednictvím kterých ústavní právo, resp. lidská práva získávají všeobecnou použitelnost v celém právním řádu. Složitost této problematiky je mimo jiné dána i trendy privatizace veřejného práva, jakož i publicizace práva soukromého, z čehož vyplývá otázka redefinování významu

---

³⁵¹ „Přímá závaznost demokratické ústavy se v předchozím půlstoletí stala nezpochybnitelným kulturním fenoménem, jenž, a to bez jakékoli nadsázky, mimořádně ovlivnil humanizaci a kultivaci evropského právního prostředí.“ - Holländer, Pavel: Základy všeobecné státovědy, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 289.

lidských práv v současné společnosti. Právě tato otázka je podle R. Uitz důvodem aktuálního zájmu právní vědy o problematiku působení lidskoprávních norem v soukromém právu.³⁵²

Bylo by značně zjednodušující odpovědět na otázku, zda lidskoprávní normy působí v soukromém právu, prostě ano, nebo ne. Situaci brilantně popsal A. Clapham s odkazem na debaty fyziků na přelomu 19. a 20. století k otázce fyzikální povahy světla. Šlo o dlouholetý spor o to, zda má světlo povahu vlnění nebo částic. Byl to až dánský nositel Nobelovy ceny za fyziku Niels Bohr, který přišel s průlomovou tezí, že světlo může mít povahu částic, ale i vlnění, záleží na způsobu, jakým jej zkoumáme. Tento princip Bohr označil jako komplementaritu.³⁵³ Obdobně navrhuje A. Clapham odpovědět na otázku působení lidskoprávních norem v soukromém právu. Prostřednictvím principu komplementarity lze popisovat subjekty, které mají jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní postavení (viz blíže v kapitole 4.3. – případ soukromých věznic v USA *Richardson et al. v. McKnight*). Umožňuje dále zkoumat různé právní subjekty, kterým lze přičíst odpovědnost za porušení lidskoprávních norem.³⁵⁴

V soukromoprávních vztazích je účinek lidskoprávních norem současnými autory nejčastěji popisován jako reziduální, tedy aplikující se v případě neexistence výslovného ustanovení soukromého práva na danou oblast,³⁵⁵ anebo popisem tzv. kaskádového efektu působení lidskoprávních norem, které nepůsobí přímo, ale prostřednictvím existujících soukromoprávních doktrín a při uvážení orgánu aplikujícího

---

³⁵² Uitz, Renáta: op. cit., str. 13.

³⁵³ Clapham, Andrew: op. cit., str. 56.

³⁵⁴ Ibid., str. 565 – 566.

³⁵⁵ Tushnet, Mark: The Relationship between Judicial Review of Legislation and the Interpretation of Non-constitutional Law, with Reference to Third Party Effect, In: András Sajó – Uitz, Renáta: The Constitution in Private Relations, Expanding Constitutionalism, Utrecht: Eleven International Publishing, 2005, str. 169 – 170.

soukromé právo,³⁵⁶ popř. výše popsaným principem komplementarity A. Claphama.

Otázka působení lidskoprávních norem v soukromém právu má rovněž institucionální aspekty pro dělbu moci v moderním demokratickém státě. Jak poukazuje J. Wintr, přímo aplikovatelná základní práva omezují volnost zákonodárce při stanovování obsahu zákonů a naopak posilují soudy, zejména ústavní.³⁵⁷ Plné prosazení doktrín působení lidskoprávních norem v právu soukromém je však možné až při akceptaci tohoto působení prostřednictvím obecných soudů, rozhodujících soukromoprávní spory.³⁵⁸

V kapitole třetí a čtvrté byla popsána struktura lidskoprávního vztahu s důrazem na povinný subjekt, kterým může být podle situace jednotlivec, právnická osoba soukromého práva, anebo stát či jiná veřejnoprávní korporace.

Jak však bylo poukázáno v kapitole 6., jednotlivec může být přímo povinným subjektem základních práv jiné osoby pouze výjimečně (zejména, pokud tak stanoví sama ústava, což se stává zcela ojediněle). Důsledky porušení základních práv jedné osoby jinou osobou však mohou nastat jako sankce v širším slova smyslu (zahrnující jakýkoliv negativní důsledek porušení právní povinnosti). Např. v klasickém německém případě *Lüth* popsaném v kapitole 6.2. byla důsledkem nemožnost úspěšně žalovat před soudem, podobně např. v českém sporu *Vondráčková v. Rejžek*.³⁵⁹

Soudy však mohou jít dále a přiznat osobě, která zasáhla do práv jiné osoby, povinnost nahradit škodu při splnění ostatních podmínek pro její náhradu. Tak se tomu stalo

³⁵⁶ Barak, Aharon: op. cit., str. 21, viz též Heldrich, Andreas - Rehm, Gebhard: Importing Constitutional Value through Blanket Clauses, In: Friedman, Daniel - Barak-Erez, Daphne (eds.): Human Rights in Private Law, Oxford, Portland: Hart Publishing, 2001, str. 113 - 128.

³⁵⁷ Wintr, Jan: : Principy českého ústavního práva s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního, Praha: Eurolex Bohemia, 2006, str. 113 - 114.

³⁵⁸ Kühn, Zdeněk: op. cit. sub 250, str. 93.

³⁵⁹ Nález ÚS z 15.3.2005 sp. zn. I. ÚS 367/03 (*Vondráčková v. Rejžek*), [dostupný na internetu: <http://nalus.usoud.cz>].

například v rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu z roku 1994³⁶⁰ ve věci náhrady škody způsobené udáním německého učitele, který se chystal utéci do západního Německa a který byl v NDR následně odsouzen k pětiletému trestu odnětí svobody.

Spolkový nejvyšší soud přijal podobnou argumentaci jako v sérii případů s tzv. střelci na Berlínské zdi v 90. letech 20. století, kterou se odchýlil od Radbruchovy formule užívané německými soudy krátce po druhé světové válce. Nově formulované závazky NDR vyplývající z mezinárodního práva (zejm. Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) vedly k nulitě všech rozhodnutí, která těmto závazkům odporovala. Podle Spolkového nejvyššího soudu pokud osoba přispěje úmyslně k porušení těchto závazků nezákonným rozhodnutím soudu (jako např. v tomto případě udáním jiné osoby), odpovídá za škodu tím způsobenou.³⁶¹

Podle U. Preuße je při zkoumání působení lidskoprávních norem v právním řádu klíčové, zda je ústava omezena na úpravu vládnutí nebo se jedná o úplný normativní seznam celé společnosti. Existuje ve společnosti pre-politická oblast práva, které se netýkají možnosti legislativních zásahů politických autorit?³⁶² K tomu je nutno podotknout, že výsledky působení lidskoprávních norem v soukromém právu jsou v drtivé většině výsledky poměřování v kolizi stojících práv (k nimž patří rovněž autonomie jednotlivce). V důsledku uplatnění rozdílné intenzity přezkumu³⁶³ je poté možné reagovat na faktickou nerovnost subjektů v jinak soukromoprávním vztahu, a tím i reagovat na kritiku vůči působení lidskoprávních norem

---

³⁶⁰ Rozsudek Spolkového nejvyššího soudu (BGH) z 11.10.1994, 127 BGHZ, 195.

³⁶¹ Heldrich, Andreas – Rehm, Gebhard: Importing Constitutional Value through Blanket Clauses, In: Friedman, Daniel – Barak-Erez, Daphne (eds.): Human Rights in Private Law, Oxford, Portland: Hart Publishing, 2001, str. 126 – 127.

³⁶² Preuß, Ulrich: op. cit., str. 23.

³⁶³ Viz výše v kapitole 7.6.3.

v soukromoprávních vztazích týkající se narušení rovnováhy dělby moci ve prospěch moci soudní na úkor moci zákonodárné.

Smyslem této práce bylo tedy především nastínit aktuální směry v právní teorii poukazující na nutnost změny pohledu na klasické pojetí lidskoprávních norem. Chápeme-li totiž účel lidských práv v zajištění základních podmínek rozvoje svobodného individua v podmínkách demokratické společnosti,³⁶⁴ je nutné v důsledku toho upravit rovněž naše vnímání působení základních práv v současném právním řádu.

---

³⁶⁴ Viz výše pozn. pod čarou č. 84.